

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ТА ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ РОСІЇ ЩОДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ У ХХ ст.: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ” (19–20 ЧЕРВНЯ 2012 р.)

УДК 94 (477) “1917/1918”

Н.М. Барановська
Національний університет “Львівська політехніка”

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УНР І БІЛЬШОВИЦЬКОГО РАДНАРКОМУ У КОНТЕКСТІ ЗАГАРБНИЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ СТОСОВНО УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ ТРЕТЬОГО УНІВЕРСАЛУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

© Барановська Н.М., 2013

Розглядаються процеси проголошення та утвердження Української Народної Республіки, її боротьба проти агресивних планів більшовицької Росії щодо захоплення влади на теренах України в листопаді 1917 – січні 1918 рр.

The article considers the processes of proclamation and consolidation of Ukrainian National Republic, its struggle against the aggressive plans of bolshevist Russia concerning the seizure of power on the territory of Ukraine in November 1917 – January 1918.

В історії визвольної боротьби за власну державність 1917–1921 рр. проголошення Третього Універсалу Українською Центральною Радою 7 (20) листопада 1917 р. було і залишається однією із найзнаменніших подій у розвитку Національної революції початку ХХ ст. У його статтях акумулювалися постанови й вимоги робітничих, селянських, військових і партійних з'їздів, що проходили на теренах України протягом року. Відродження Третім Універсалом української державності у формі Української Народної Республіки логічно завершило розвиток українського національно-визвольного руху оформленням державного статусу України і було підготовлено усім попереднім розвитком революційних подій.

Про діяльність Центральної Ради, її Універсали та українське державотворення в період Національної революції 1917–1921 рр. писали авторитетні вітчизняні і зарубіжні автори. Ця тема частково знайшла своє відображення у працях О.М. Мироненка [1], Д.В. Яроша [2], І.В. Хміля [3]. До наукових праць, що відрізняються цікавими підходами у висвітленні поставленої проблеми, належать роботи Г.О. Корольова [4], Грицака Я. [5], Верстюка В.Ф. [6]. У другому томі “Політичної історії України ХХ століття” [7] по-новому окреслюються здобутки і прорахунки революційної доби. Сучасні дослідники намагаються розглядати проголошення Третього Універсалу крізь загальну призму революційних подій 1917 р. в Україні. Водночас мало праць присвячено аналізу агресивної політики Раднаркому стосовно України після проголошення УНР.

Мета роботи – дослідити основні причини та умови проголошення Третього Універсалу Українською Центральною Радою, її ставлення до петроградського Раднаркому після жовтневого перевороту в Петрограді, загарбницьку політику радянської Росії проти новоствореної УНР та боротьбу за її збереження.

Втрата Тимчасовим урядом контролю над країною і армією восени 1917 р. сприяла зміцненню становища Центральної Ради як демократично сформованого органу влади України. В її компетенції опинилися заходи щодо ліквідації кризових явищ та організації державного життя.

Позиції Центральної Ради значно посилилися після жовтневого перевороту, коли в ніч з 24 на 25 жовтня (з 6 на 7 листопада) 1917 р. в Петрограді перемогло збройне повстання, очолюване

більшовиками. Внаслідок цього більшовицька партія захопила владу в Росії, утворивши одно-партійний уряд – Раду Народних Комісарів. Раднарком був оголошений новою загальноросійською владою, яка мала здійснювати управління країною до скликання Всеросійських Установчих зборів.

У той самий час позиції більшовиків у самій Україні восени 1917 р. посилювались. Якщо до жовтня 1917 р. в Україні існували два більшовицькі обласні об'єднання: Південно-Західного краю і Донецько-Криворізького, то в жовтні відбулося злиття усіх більшовицьких організацій шести губерній, що входили до складу Південно-Західного обласного об'єднання [8, с. 25.]. Члени обласного виконкому Рад робітничих і солдатських депутатів дістали змогу безперешкодно виступати у військових частинах Південно-Західного і Румунського фронтів, дезорганізуючи армію, а також перед українським населенням з пропагандистсько-агітаційною метою. Більшовицький уряд не враховував інтересів українського народу у питанні політичної влади в Україні.

Усунувши Тимчасовий уряд, Раднарком розпочав енергійну роботу, спрямовану на поширення своєї юрисдикції на території України. Як тільки до Києва дійшли звістки про жовтневий переворот, більшовики, що мали серед Київського гарнізону своїх прихильників, підняли заворушення. Дійшло до їх збройної боротьби з військами Штабу Київської Військової Округи. З цього приводу Мала Рада (Комітет Центральної Ради) на надзвичайному засіданні 25 жовтня (7 листопада) 1917 р. висловила свій погляд на події і заявила, що жодних повстань в Україні вона не допустить [9]. З цією метою Центральна Рада створила коаліційний комітет Охорони Революції на Україні, до складу якого увійшли й більшовики – Л. П'ятаков і В. Затонський. При Комітеті був утворений штаб, що мав керувати бойовими діями. До його завдань входила координація заходів боротьби з можливими порушеннями спокою та порядку на території України.

Комітет охорони революції оголосив себе верховною владою у дев'яти українських губерніях, включаючи і відрізані Тимчасовою інструкцією. Україна знову була об'єднана. У розпал боїв між більшовиками і військами КВО за владу Центральна Рада не допустила виїзду з України військ для придушення більшовицького повстання в Петрограді (це була головна умова більшовиків при входженні в комітет). Українські частини відбили спробу наступу на Київ військових частин, які викликав собі на допомогу штаб КВО для боротьби з київськими більшовиками. А коли 29 жовтня (9 листопада) 1917 р. війська Штабу округу оточили Маріїнський палац, де перебував майже увесь склад більшовицького ревкому і комітет РСДРП(б), то лише завдяки енергійному втручання членів Малої Ради не були допущені їх знищення та арешт [10, с. 24.].

Бої в Києві закінчилися поразкою військ Тимчасового уряду, але вони не принесли перемоги і більшовикам. Поки штаб КВО і більшовики воювали між собою, Центральна Рада концентрувала навколо Києва війська, сформовані з делегатів III Всеукраїнського військового з'їзду та з'їзду Вільного Козацтва, і віддала їм наказ захопити найважливіші урядові об'єкти міста. Розпорядження було успішно виконане. Київ опинився в руках українців, а Центральна Рада залишалася єдиною силою, здатною взяти у свої руки справу управління Україною.

Будучи демократично сформованим органом влади України, хоча й комплектувався він не шляхом загальних виборів, а на основі делегування до її складу представників різних демократичних, громадянських організацій, Центральна Рада була офіційно визнаним органом з боку всеросійської демократії на чолі з Тимчасовим урядом. Тому переважна більшість українського народу, на відміну від пробільшовицьки налаштованої частини населення України, що здебільшого зосереджувалася у великих промислових центрах, підтримувала політику партій, які входили до складу Центральної Ради, – партій соціальних реформ і національного відродження.

Одержавши повідомлення про повалення Тимчасового уряду, керівництво Центральної Ради прийняло резолюцію, в якій засуджувалось збройне повстання у Петрограді. Не маючи підстав захищати Тимчасовий уряд, українські партії все ж таки висловилися проти переходу влади до Рад робітничих і солдатських депутатів, бо вони не представляли усієї революційної демократії.

Центральна Рада вважала, що у такій ситуації, аби вона стала дійсною, фактичною, крайовою владою, слід проголосити Українську Народну Республіку. Велику моральну підтримку в боротьбі за встановлення національної державності надав III Всеукраїнський військовий з'їзд, який проходив з 20 жовтня (2 листопада) 1917 р., учасники якого наполягали, щоб Центральна Рада не тільки рішуче повела роботу в напрямку створення регулярної Української армії, а й негайно перебрала на себе усю повноту влади в Україні та проголосила самостійну Українську державу. У своїй промові

на з'їзді генеральний секретар М. Порш заявив, що "...українська демократія стала на шлях федерації, і цим шляхом повинно йти військо" [11, с. 57]. Представники Вільного Козацтва України, що також проводили свій з'їзд восени 1917 р. у Києві, вимагали від Центральної Ради ліквідації багатовладдя та негайного проголошення незалежності України, на що генеральний секретар закордонних справ О. Шульгин відповів, що Україна не домагається самостійності, а збирається будувати життя разом з Росією [12]. Федералістично-автономістські позиції лідерів Центральної Ради та більшості представлених у ній партій у питанні реформування постімперського державно-політичного простору Росії були зумовлені тогочасним рівнем розвитку українського національно-визвольного руху.

7 (20) листопада 1917 р. на засіданні Малої Ради був прийнятий Третій Універсал. Після зачитання тексту і невеликої перерви на пропозицію фракції українських есерів документ був поставлений на поіменне голосування членами Малої Ради Української Центральної Ради. Це було вперше і надавало III Універсалу значення законопроекту. З 50 членів Малої Ради у залі були присутні 46, з них проголосували: за Універсал – 42, проти – немає, утрималися – 4 члени Ради (два російські есери, один – меншовик, один представник польського Централу) [13].

Урочисте проголошення Третього Універсалу відбулося 9 (22) листопада 1917 р. на Софійському майдані в Києві і розпочало етап державно-національного будівництва в Україні. Уперше за два з половиною століття український народ рішуче задекларував своє прагнення до відродження власної державності та свій потяг до свободи, хоча і з автономістсько-федералістичним підтекстом. "Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб уся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів", – говорилося у ньому [14, с. 279]. До Установчих зборів України вся влада творити лад на українських землях мала належати Українській Центральній Раді і Генеральному Секретаріатові. Днем виборів до Українських Установчих зборів як представницької організації, що призначена встановити форму правління в країні і виробити конституцію, визначалося 27 грудня 1917 р. (9 січня 1918 р.), а скликання – 9 (22) січня 1918 р.

Третій Універсал визначив територію УНР, що є головною ознакою будь-якої держави: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина і частина Таврії. Приєднання тих земель Курщини, Холмщини, Воронежчини та суміжних губерній, де українці становили більшість, мало вирішуватися населенням цих областей. Універсал ліквідував право приватної власності на землю (з передачею великих землеволодінь без викупу у власність безземельних або малоземельних селян). Встановив на території УНР 8-годинний робочий день. В Універсалі проголошувалося скасування смертної кари, амністія політв'язням, реформа судівництва та національно-персональна автономія для національних меншин (росіян, поляків, євреїв). Вказувалося, що в УНР будуть забезпечені усі демократичні свободи: слова, друку, віри, зібрань, союзів, страйків; недоторканність особи й житла; право вживання місцевої мови у відносинах з установами. Окремим секретарствам Генерального Секретаріату було прописано: здійснювати контроль над виробництвом і розподілом продукції; проробити заходи з упорядкування судівництва та закріплення прав місцевого самоврядування; підготувати законопроект про національно-персональну автономію [15]. Михайло Грушевський наголошував на тому, що така "широка автономія об'єктивно дає початок її перетворенню у "повну державу".

Цього ж дня, 9 (22) листопада 1917 р., у своєму зверненні "До всіх громадян України" Центральна Рада висловила своє ставлення до збройного повстання в Петрограді, засудивши його як спробу насильно нав'язати більшовицьку владу Російській республіці. Доволі обґрунтованим було ставлення і до новоствореного більшовицького уряду. Визнаючи Раднарком лише обласним урядом для району Москви та Петгорада, Центральна Рада відкидала будь-які твердження про нього як про всеросійський чи центральний. Більше того, такі думки вона розглядала як спробу узурпації волі революційної демократії усїєї держави та її окремих регіонів.

Готуючись до перебрання у своє відомство усіх ділянок урядування в Україні, Центральна Рада 12 (25) листопада 1917 р. поповнила свій виконавчий орган новими генеральними секретарями – із справ військових, продовольчих, шляхів, пошти і телеграфу, а наступного дня поширила

свою владу і на губернії, відрізани “Тимчасовою інструкцією”. У кожному з губерній направила своїх комісарів. Цими заходами Центральна Рада розпочала формування місцевої української адміністрації і заклала підвалини національної державності.

Провідники Центральної Ради були переконані в необхідності перетворення централістської держави в союз народів на федеративних засадах, що було ще однією причиною, яка не дала їм змоги визнати більшовицьку Раду народних комісарів як новопосталу російську владу. З цього приводу Сергій Єфремов писав, що “спілка з большевизмом, хоча б на хвилину, хоча б з непорозуміння – це розпад українства”.

Переоцінивши власну роль у тогочасному співвідношенні військово-політичних сил, Центральна Рада продовжувала ініціювати формування федерації вільних демократичних утворень на території Росії. З метою створення рівноправної федерації народів колишньої Російської імперії і для підтримання політичних та економічних зв'язків Центральна Рада звернулася з офіційною нотою до народів Криму, Кавказу, Кубані, Сибіру, Молдавії, Башкирії, Донського Війська та Раднаркому як уряду Великої Росії з пропозицією щодо утворення однорідного соціалістичного уряду на федеративних засадах з представників національних областей та самоврядних одиниць [16]. На таку пропозицію Центральна Рада не отримала жодної відповіді, за винятком Донського Військового уряду, що давав згоду на утворення такого органу. Отже, ідея створення федерації народів Росії була фактично не зреалізована, і не з вини української влади. Тому можна стверджувати, що Україна стала де-факто самостійною вже після проголошення Третього Універсалу. Саме вимога Центральної Ради щодо створення загальноросійського соціалістичного уряду з представників національних областей, а також самоврядних одиниць, спричинила згодом збройний конфлікт із більшовицькою Росією.

У листопаді 1917 р. Центральна Рада, будуючи свою діяльність на демократичних засадах, підвищила статус віце-секретарів у справах національних меншостей до рівня повноправних Генеральних секретарів: “Український народ, сам довгі літа боровшийся за свою національну волю і нині здобувши її, буде твердо обороняти волю національного розвитку всіх народностей на Україні суцільних, – оголошувалося вищим державницьким актом, – тому оповіщаємо, що народам великоруському, єврейському, польському та іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їх права і свободи самоврядування у справах їх національного життя” [17]. “Товариші генерального секретаря національних справ – Міцкевич, Зільберфарб та Одинець матимуть в Раді генеральних секретарів право рішального голосу і будуть вважатися комісарами по справах польської, єврейської та російської національностей на правах генеральних секретарів”, – коментувала положення Універсалу газета “Нова Рада” [18].

З самого початку взаємовідносин між УНР і більшовицькою Росією стали виявлятися цілком протилежні тенденції їх політичного розвитку. Україна стала на шлях утвердження демократичного суспільства, більшовицька Росія – на шлях диктатури, ігноруючи загальприйняті демократичні норми.

Позиція, що її зайняв новий петроградський уряд стосовно УНР, була неоднозначною. Не визнати Центральну Раду законною владою України Раднарком не міг, адже це означало б суперечити своїм власним, щойно проголошеним гаслам про право націй на самовизначення аж до повного відокремлення. Однак більшовицький уряд не хотів так просто відпускати Україну як європейську житницю та індустріально розвинений регіон.

Намагаючись поширити свою юрисдикцію на територію України, Раднарком розпочав проти УНР пропагандистсько-агітаційний наступ, що мав явно антиукраїнський та антидержавний характер. У Києві більшовики готували антиукраїнське повстання. Довідавшись про це, Центральна Рада 30 листопада (13 грудня) 1917 р. оточила своїми військами казарми збільшовизованих частин, роззброїла їх і відправила в ешелонах до Росії.

Стосунки між петроградським Раднаркомом і УНР ще більше загострилися після того, як Центральна Рада почала роззброєння більшовицьких загонів, які рухалися на Дон для боротьби з генералом Каледіним через українську територію. Річ у тому, що після жовтневого перевороту Каледін оголосив про створення Донської Військової Республіки, не підпорядкованої Раднаркому. УНР як

демократична держава висловила повагу до вільного волевиявлення Донського Козацтва і тим самим стала на перешкоді насадження тоталітарного режиму на теренах колишньої Російської імперії.

Представники Центральної Ради протягом першого місяця після більшовицького перевороту в Петрограді мали в Україні великий вплив і підтримку серед народу. Переконливим підтвердженням цьому стали результати виборів до Всеросійських установчих зборів, які відбулися в кінці листопада 1917 р. Більшовики одержали 10 % від усіх голосів, а українські партії – майже 75 %. У цій ситуації більшовики зробили спробу здобути владу шляхом скликання Всеукраїнського з'їзду Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. Та коли він 4 (17) грудня 1917 р. розпочав у Києві роботу, виявилось, що із 300 діючих в Україні рад на ньому було представлено лише 49. Більшість із 2,5 тис. учасників з'їзду становили селяни.

З'їзд підтвердив волю українського народу, виявлену на виборах до Установчих зборів, і висловив довіру Центральній Раді та Генеральному Секретаріатові, які проголосили УНР у складі федеративної Росії без порушення прав інших народів, а з повагою до них, не скасуванням громадянських та політичних свобод, а їх обороною, не зброєю та насильством, а відвертою, організованою політичною боротьбою. Саме так тоді писала газета “Нова Рада” [19].

У перший день роботи вищезгаданого з'їзду 4 (17) грудня 1917 р. Раднарком, зважаючи на те, що Центральна Рада не визнавала більшовицької влади в Україні, надіслав їй “Маніфест з ультимативними вимогами до українського народу”. Це було грубе втручання Раднаркому у внутрішні справи УНР, адже одними з найголовніших вимог цього документа були: припинити роззброєння червоногвардійських загонів на території України і повернути їм зброю, допомогти в боротьбі проти Каледіна і не пропускати на Дон козаків, не перешкоджати рухові більшовицьких військ через Україну на Південний фронт.

Відповідь Центральної Ради на вимоги “Ультиматуму” підготовував голова Генерального Секретаріату В. Винниченко, який відкинув спроби більшовиків втручатися у справи упорядкування державного і політичного життя в УНР. Отримавши негативну відповідь на свої ультимативні вимоги, Раднарком оголосив Україні війну. З огляду на це, формальний федеративний зв'язок з Росією, проголошений Третім Універсалом Центральної Ради, надавав цій війні суто внутрішнього характеру – у вигляді суперечки між різними політичними угрупованнями всередині країни.

Військові дії Раднарком розпочав не одразу. Чому саме так діяли більшовики, стало зрозуміло після їх цілковитої поразки на Всеукраїнському з'їзді Рад і вимушеного переїзду до Харкова. Не реалізувавши плани висловити недовіру Центральній Раді та переобрати її склад на користь делегатів робітничих та солдатських рад, і виконуючи вказівку голови Раднаркому Володимира Ульянова-Леніна про захоплення влади в Україні будь-якою ціною, більшовицька фракція київського з'їзду не підкорилася рішенням про довіру Центральній Раді та її урядові – Генеральному Секретаріатові і покинула з'їзд. Переїхавши до Харкова, вона об'єдналася з делегатами так званого III обласного з'їзду Рад Донецького і Криворізького басейнів, що проходив у той час у місті. Знехтувавши формально юридичною стороною справи, цей об'єднаний з'їзд проголосив себе репрезентативним форумом українського народу, а саме: “з'їздом Рад робітничих і солдатських депутатів України”. Від імені цього нелегітимного зібрання 13 (27) грудня 1917 р. в Харкові було проголошено маріонеткову Українську Радянську Республіку та її уряд – Народний Секретаріат, а на територію України було поширено ленінські декрети.

Не підлягає сумніву, що рішення вищезгаданого з'їзду не було волевиявленням українського народу, як це довгі роки подавала радянська пропаганда, намагаючись тим самим спотворити справжню суть подій і обґрунтувати “закономірність” встановлення радянської влади в Україні. Окрім того, проголошуючи Радянську республіку у Харкові, Раднарком хотів зімітувати внутрішню боротьбу в Україні – українців-трудящих проти буржуазії. Вже самою назвою нового уряду він хотів протиставити народ генералам. Це утруднювало організацію відсічі більшовикам, оскільки юридично не давало підстав вважати цю боротьбу на міжнародній арені міжнародним конфліктом і надати із-зовні допомогу УНР.

Саме під приводом допомоги новому українському революційному урядові у боротьбі проти буржуазної Центральної Ради Раднарком у середині грудня 1917 р. розпочав передислокацію своїх військ до Харкова, провів роззброєння українізованого бронедивізіону і перетворив місто у форпост російських військ, що розгорнули активні дії для подальшої збройної боротьби. У ніч на 10 (23) грудня червоногвардійські загопи роззброїли українізовані частини. А вже 25 грудня 1917 р.

(7 січня 1918 р.) головнокомандувач російськими військами Українського фронту В. Антонов-Овсієнко дав наказ загального наступу на УНР. З більшовицької Росії на територію УНР прибуло близько 20 тис. агресивно налаштованих солдатів. Загальна тактика більшовиків зводилась спочатку до захоплення українських міст. Так, 29 грудня (11 січня) 1917 р. було захоплено Катеринослав, згодом Полтаву, Ромодан, Лубни, Лохвицю та Гребінку. З цього часу настав новий етап розвитку УНР – в умовах війни. Її державна структура ще не була міцною, а тільки формувалася.

Раднарком оголосив війну Україні у той час, коли почали згортатися військові дії Росії та Австро-Угорщини і коли самі ж більшовики вживали заходів, аби укласти мир з Центральними державами.

Очільники УНР намагались зупинити агресію Раднаркому. 15 (28) грудня українська влада створила Особливий комітет оборони України, призначивши 18 (31) грудня полковника Ю. Капкана головнокомандувачем усіх військ у боротьбі з більшовиками. 26 грудня 1917 р. (8 січня 1918 р.) Генеральний Секретаріат прийняв постанову про створення Армії УНР. Проте більшість зукраїнізованих військових частин, які підтримували ідею української державності, на той час вже повернулись додому, або деморалізовані більшовицькою агітацією, стали дотримуватись нейтралітету, а деякі “виступили активно проти української влади” [20, с. 17].

Для придушення повстання на заводі “Арсенал” у Києві в ніч на 16 (29 січня) 1918 р., піднятого більшовиками проти Центральної Ради, вона змушена була зняти з фронту свої найвідданіші військові частини – Гайдамацький кіш під проводом С. Петлюри і Галицький курінь Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця. І хоча повстання вдалося придушити, це призвело до послаблення оборони Києва в умовах, коли збройні формування Центральної Ради були розпорошені по усій Україні. Уряд УНР спромігся виставити проти двадцятитисячного більшовицького війська, яке наступало на Київ, тільки дислоковані в різних місцях частини, загальною чисельністю 15 тис. осіб. П’ятсот юних оборонців УНР 16 (29 січня) 1918 р. вступили у запеклий бій під Крутами із шеститисячним більшовицьким загоном армії М. Муравйова. В бою загинуло 250 юнаків (кандидатів в офіцери армії УНР) та 30 київських студентів [21, с. 11]. “Бадьоро йшли юнаки назустріч наступаючим більшовикам... (які) розстрілювали юнаків на короткій віддалі і поранених дострілювали або добивали багнетами...” [22, с. 58]. Шлях на Київ був відкритий. 23 січня (5 лютого) 1918 р. загони армії М. Муравйова розпочали обстріл Києва з важкої артилерії. Очевидці згадують, що місто нагадувало пекло: “Гранати різних калібрів орала вулиці і руйнували будівлі, майже із кожного будинку тріскотів кулемет” [23 с. 11]. 26 січня (8 лютого) більшовицькі війська захопили Київ і розпочали дев’ятнадцятиденний “червоний терор”.

Важке зовнішньополітичне становище спонукало Центральну Раду в умовах відсутності власної боєздатної армії шукати підтримки у боротьбі проти агресії з боку більшовицької Росії на міжнародній арені. Незважаючи на певні симпатії до країн Антанти, дипломати УНР розпочали в Бресті переговори з державами Четвірного Союзу у справі укладення сепаратного миру. Завдяки цьому УНР була реалізована у міжнародному масштабі і одержала військову допомогу від Німеччини та Австро-Угорщини.

Отже, Третій Універсал Української Центральної Ради увійшов в історію Національної Революції 1917–1921 рр. як важливе історичне явище як за своїм впливом на суспільні процеси, так і за відображенням настроїв більшості українського населення. Цей документ започаткував новий етап національно-державного будівництва в Україні на демократичних засадах і відіграв велику роль у подальшому розвитку УНР на шляху боротьби за незалежність, у відстоюванні своїх суверенних прав та в обороні території України від загарбницьких намірів більшовицької Росії.

Саме військова агресія Раднаркому проти УНР вичерпала пошуки шляхів компромісу між більшовицьким урядом та Центральною Радою, зумовила вступ УНР на міжнародну арену та сприяла налагодженню контактів із Центральними державами, які ствердно відреагували на заклик до усіх воюючих сторін щодо остаточного вирішення справи миру на міжнародному конгресі.

1. Мироненко О.М. Універсали Української Центральної Ради // Юридична енциклопедія: в 6 т. / ред. кол.: Ю.С. Шемчушенко (гол. ред.) та ін. – К.: “Укр. енцикл”, 1998. 2. Ярош Д.В. Універсали Української Центральної Ради – Конституційні акти Української державності 1917–1918 рр.: їх зміни та історичне значення // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 36–43. 3. Хміль І.В. Вплив III Універсалу на посилення національно-визвольного руху в

регіонах України // *Укр. іст. журн.* – 2004. – № 2. – С. 3–15. 4. Корольов Г.О. Ідея федералізму як парадигма історичної перспективи доби Української революції 1917–1921 рр. // *Укр. іст. журн.* – 2010. – № 5. – С. 103–117. 2. 5. Грицак Я. Українська революція, 1914–1923: нові інтерпретації // <http://www.franko.lviv.ua/Subdivisions/um/um-2-3/Problemyistoriohrafiji/2-HRYTSAK%20Yaroslav.htm>. 6. Верстюк В. Українська Центральна Рада та її Універсали: Третій та Четвертий // *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.* – К., 2002. – Вип. 1. 7. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. (ред. кол.: І.Ф. Курас (гол. ред. та ін.). – К.: Генеза, 2002–2003. 8. Бош Е. Год боротьбы (Борьба за власть на Украине с апреля 1917 г. до немецкой оккупации). – М. – Л., 1925. 9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 102. 10. Дециньський Л., Голубко В. Розбудовуючи Українську державу, мусимо засвоїти уроки Центральної Ради // *Розбудова держави.* – 1993. – № 7. 11. Збарзський С. Крути. До 40-річчя Великого Чину. 29-го січня 1918 р. – 29 січня 1968 р. – Мюнхен–Нью-Йорк, 1958. 12. Нова Рада. – 1917. – 29 жовтня. 13. ЦДАВО України. – Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 82. 14. Третій Універсал Української Центральної Ради // *Державний Центр Української Центральної Ради // Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: ст. і матер.* – Філадельфія–Київ–Вашінгтон, 1992. 15. ЦДАВО України. Ф. 1115. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 9. 16. Третій універсал Центральної Ради 7 листопада 1917 р. // ЦДАВО України. – Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 9. 17. Робітнича газета. – 1917. – 8 листопада. 18. Нова Рада. – 1917. – 4 листопада. 19. Нова Рада. – 1917. – 8 грудня. 20. Шаповал М. Військо і революція. – Прага–Львів, 1923. 21. Гончаренко А. Бій під Крутами // *Україна.* – 1994. – № 4. 22. Удовиченко О. Перша боротьба за Київ (1917–1918) // *Архіви України.* – 1992. – № 1–3. 23. Спогади (Про боротьбу за створення української держави). – Ч. 1. – Калиш, 1921.

УДК: 94(477:436)“8.02.1918”:327

У.Р. Уська

Національний університет “Львівська політехніка”

ТАЄМНИЙ ПРОТОКОЛ МІЖ УНР ТА АВСТРО-УГОРЩИНОЮ ВІД 8.02.1918 р.: ПРОБЛЕМА АВТЕНТИЧНОСТІ ТЕКСТУ

© Уська У.Р., 2013

На основі вивчення текстів Таємного протоколу від 8.02.1918 р., які перебувають у науковому обігу, у роботі зроблено спробу довести, що усі франкомовні тексти документа є автентичними та ідентичними, а його україномовні варіанти мають сурогатне походження.

In the article, being based on the study of the texts of the Secret Protocol from 8.02.1918, which are in scientific circulation, an attempt was made to prove that all the French texts in the document are authentic and identical and their Ukrainian variants are of a substitute origin.

У сучасних умовах інтенсивного застосування інформаційних технологій характерною ознакою розвитку історичної науки, як і раніше, залишається аналітико-інформативне вивчення, критичний аналіз як окремих джерел, так і їх комплексів, встановлення автентичності документів. Процес становлення України як незалежної держави викликав особливий інтерес вітчизняних дослідників до раніше недоступних джерел з історії національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., оскільки він зумовлювався потребою адекватного відтворення історичного процесу та спростування нав'язаних ззовні міфів. Особливу увагу істориків привертають державно-правові акти Центральної Ради УНР, Гетьманату та Директорії УНР, зокрема, міжнародні та двосторонні договори. У цьому контексті досі тривають дискусії стосовно оригінальності примірників Таємного